

LUPUS EN ZIJN BESTRIJDING IN NEDERLAND,

DOOR

Prof. S. MENDES DA COSTA, te Amsterdam.

Ten tijde der oprichting van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst was het ziektebeeld van den lupus bekend, maar de oorzaak onbekend. Het ziektebeeld is zelfs veel langer bekend dan de naam lupus, die vóór 1814 op elke wegvretende huidziekte werd toegepast. De lupus heette vóór dien tijd „herpes esthiomenes”, maar die namen zijn toch niet synoniem, daar ook andere, niet tuberculeuse huidziekten tot de herpes esthiomenes gerekend werden.

WILLAN herkende in sommige gevallen van herpes esthiomenes, ook in die, waarbij zweren voorkwamen, knobbeltjes en heeft deze knobbeltjes bevattende huidaandoening het eerst in 1814, onder den naam „lupus” in zijn morphologisch systeem opgenomen.

Reeds vóórdat de lupus als tuberculose der huid herkend was (1883) hadden sommige geneeskundigen (LUGOL, HARDY) het vermoeden, dat de lupus behoorde tot de „scrofulosen”. In den tekst van een atlas door dr. F. W. NOLTE, in 1842—1844 te Leiden uitgegeven, is de lupus in het systema van prof. E. H. FUCHS geplaatst in de XV „familie”, die der scrofuloses of klierziekten, die nu op een enkele uitzondering na tot de tuberculose gerekend worden.

Vóór 1881, het jaar van de ontdekking van den tuberkelbacil door R. KOCH, kon men verschillende klinische vormen van lupus onderscheiden; de lupus der slijmvliezen was bekend en het histopathologische karakter van het lupusinfiltraat was bestudeerd o.a. door VIRCHOW.

Ofschoon in den lupus slechts weinig tuberkelbacillen voorkomen, gelukte het KOCH deze in de weefsels en door kweeking van een lupusdeeltje op serum aan te toonen. De tuberculeuse aard is nog bevestigd door de waarnemingen van PFEIFFER, DOUTRELEPONT, KRAUSE e.a. (*Pratique dermatologique*).

De uitkomsten der behandeling van den lupus in de 19e eeuw met zoogenaamd „electief” werkende scheikundige middelen en met gloeiende stiften waren weinig bevredigend, maar in uitgebreide gevallen van lupus, waar de operatieve verwijdering van het zieke te groote bezwaren had, was er niet anders mogelijk dan het zieke weefsel te verwoesten, al kon men verwachten, dat daarna talrijke recidieven ontstonden, die van nog onwaarneembare of moeilijk waarneembare achtergebleven haarden uitgingen. Inwendige behandelingen, hygiënische maatregelen, werden nauwelijks toegepast. Aan de afdeling van huidziekten waren tijdens de directie van prof. VAN HAREN NOMAN (1886—1896) de toegepaste etsingen

meestal thermo-canterisatie met den brander van PAQUELIN of met BESNIER's galvano-caustische branders. Aan etsing met pyrogallol, sublimaat of salicylzuur met creosoot ging vaak uitlepeling van het zieke weefsel vooraf. In niet zeer uitgebreide gevallen werd etsing met 33 pCt. oplossing van bijtende kali toegepast. Voor loopende behandeling en behandeling van gedeeltelijke recidieven werd meestal van 10 pCt. pyrogallolzalf gebruik gemaakt. Zooals begrijpelijk waren bij deze etsingen verdoovende of ongevoeligmakende middelen in gebruik (zie *Ned. Tijdschrift voor Gen.* 1889, Dl. II. bldz. 3-4).

Op de ontdekking van den tuberkelbacil volgde in 1882 de opzienbarende mededeeling, dat lupus kon genezen door inspuitingen met tuberculine, het door R. KOCH uit tuberkelbacillen bereide middel. Het middel wekte dadelijk vertrouwen, omdat gebleken was, dat de lupus op de inspuiting van tuberculine in de weefsels duidelijk reageerde met verheffing van ontsteking en men zich voorstelde, dat door de ontsteking het zieke met de ziektestof naar buiten uitgestooten zou worden.

Het tuberculine werd te Amsterdam het eerst afgestaan aan dr. VAN HOORN en door hem voor klinisch onderzoek ter beschikking gesteld van prof. TILANUS en prof. VAN HAREN NOMAN. Laatstgenoemde heeft de werking van het middel bij lupuspatiënten nauwkeurig onderzocht en de lupuspatiënten na de inspuitingen van den 8sten December 1890 af voor de geneeskundigen ter bezichtiging gesteld in zijn kliniek.

De ervaringen over deze behandeling zijn in het *Ned. Tijdschrift voor Gen.*, 15 Augustus 1891 medegedeeld door de doctoren VAN HOORN en SPRUIJT LANDSKROON, die tot het besluit kwamen, dat tuberculine den lupus slechts tijdelijk kan verbeteren, niet genezen. Tot dezelfde meening kwam VAN HOORN later aangaande de werking van het nieuwe tuberculine T.R., zooals blijkt uit het verslag zijner onderzoekingen in het *Ned. Tijdschrift voor Gen.* 1898, II. bldz. 269. Hij nam waar aanvankelijke verbeteringen, omdat het middel op den duur geen reacties meer gaf, en zelfs verzwakking der patiënten.

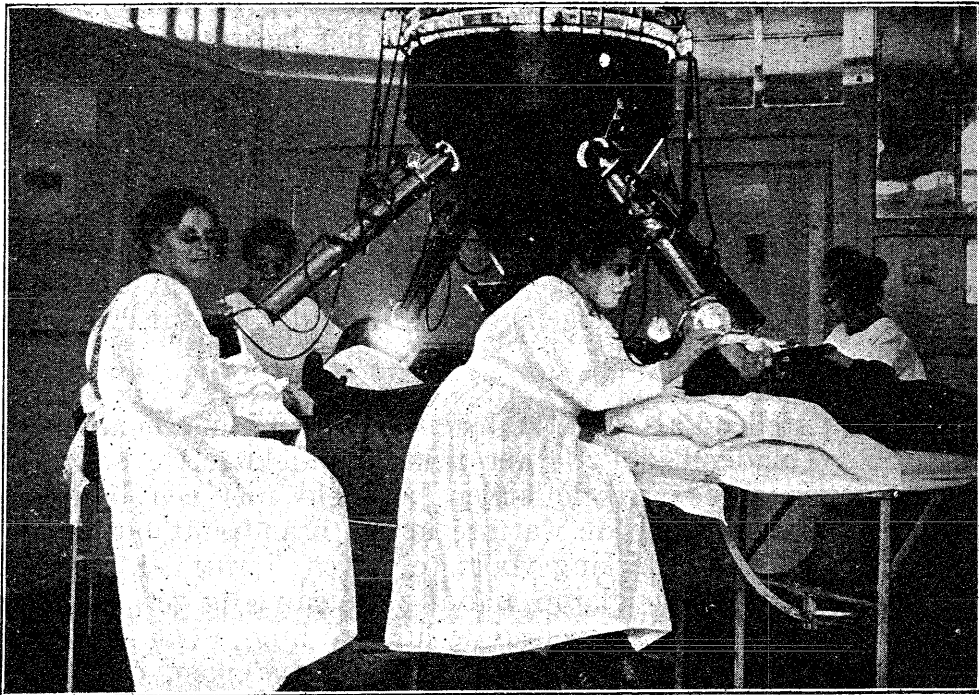
Ook pogingen om lupus te genezen met andere tuberculinebereidingen en inspuitingen volgens de methode der opsonische therapie hebben weinig gebaat.

Zoo teleurstellend als de uitkomsten der tuberculine-behandeling zijn, zoo verblijdend zijn die der lichtbehandeling. De belichting van lupus was reeds enkele malen beproefd met een brandglas (MEHL en THAYER) doch de warmte in het brandpunt belette dan de belichting voldoende lang voort te zetten. LAHMANN wierp de lichtstralen van een booglamp, nadat zij evenwijdig gericht waren met een parabolischen spiegel op de lupeuse huid, doch de sterkte van het licht is dan te gering om genezing te bereiken. De lichtbehandeling tegen lupus dateert eerst van 1897, toen N. FINSSEN zijn waarnemingen bekend maakte over de beteekenis der chemische stralen van het licht en de behandeling van lupus met geconcentreerde chemische stralen (o.a. in de *Sem. médicale* van 21 December 1897). Het was FINSSEN gelukt lupus te genezen door het licht van

een sterke lichtbron te concentreren door kwartslenzen en de warmte af te leiden door een waterstroom om de toestellen te voeren. Bovendien werd het licht naar de diepte der huid toegang verschaft door deze bloedledig te drukken, met een door water doorstroomde kwartsdoos, waardoor de huid tevens afgekoeld werd. Het geconcentreerde licht bleek bacteriën 15 maal sneller te dooden dan het overeenkomstige directe licht. Echter werken de geconcentreerde lichtstralen niet direct bacteriedoodend in de huid, hetgeen door enting met lupusdeeltjes na hun belichting is aangetoond. Hoe het licht werkt is nog niet zeker bekend. Men heeft aan het zuurstofafsplitsend vermogen van het licht, aan de serum-doorspoeling der weefsels bij de lichtdermatitis, aan de bindweefselvorming door de herhaalde reacties beurtelings een genezenden invloed toegekend.

De voortreffelijkheid der lichtmethode volgens FINSEN was reeds in 1900 tijdens het IVe Int. congres der dermatologie te Parijs gebleken. Daar waren de toestellen tentoongesteld en werden de inlichtingen door een genezen lupuspatiënte verstrekt. Dr. REIJN schreef in 1920, dat door de FINSENbehandeling, met ondersteuning door lichtbaden zelfs tot 90 pCt. genezingen bereikt werden.

Hoe gunstig deze uitkomsten ook zijn, wij kunnen deze behandeling noch in elk geval van lupus, noch uitsluitend toepassen, maar moeten een keus doen uit de ter beschikking staande middelen zooals booglicht, zonlicht, kwartskwikkamplicht, röntgenstralen, diathermie en zelfs nog uit de oudere middelen pyrogallolzalf, trichloorazijnzuur enz..

In 1900 kon de lichtbehandeling bij lupus enkel geschieden met de omvangrijke toestellen die FINSEN ontworpen had en zooals deze met kleine wijzigingen nog gebruikt worden. De groote kosten van aanschaffing en van bedrijf deden zoeken naar kleinere en minder

stroöm verbruikende bestralingstoestellen. Als eerste uitslag van die pogingen kan beschouwd worden de lamp van LORTET en GENOUD, die aan de dermatologische kliniek te Amsterdam werd beproefd, maar te zwak bleek om lupus te genezen (*Ned. Tijdschrift voor Gen.* 1903, I. bldz. 1021. Ook de volgens het systeem van BANG vervaardigde lampen met ijzeren electroden konden met de lampen van FINSSEN niet wedijveren.

Eerst de lamp van FINSSEN-REIJN beantwoordde aan het doel om in kleine behandelingsinrichtingen goede uitkomsten te verkrijgen.

Daar lupuspatiënten meestal on- of minvermogend zijn, deed zich de behoefte gevoelen de hulp in te roepen van anderen om door het geven van ondersteuning de kostbare behandeling uitvoerbaar te maken. Dat leidde tot de oprichting van verschillende vereenigingen in den lande, die zich de bestrijding van den lupus ten doel stelden.

In 1904 deelde dr. BOLLAAN in de vereeniging voor electro- en radiologie mee, dat een vereeniging te Rotterdam was opgericht, die gelegenheid tot behandeling volgens FINSSEN gaf in een inrichting, waarin 8 patiënten tegelijk bestraald konden worden. Toen dit instituut een paar jaar onder directie van dr. BOLLAAN had gestaan, vertrok deze naar Utrecht om daar een eigen FINSSEN-inrichting te stichten. Deze inrichting werd den 1sten Januari 1906 in gebruik genomen en heeft dienst gedaan tot dr. BOLLAAN's overlijden. Aan het Rotterdamsche instituut kreeg dr. RIETEMA de geneeskundige leiding, maar hij stierf kort daarna. Achtereenvolgens zijn toen dr. GOGARN en dr. KLEIPOOL als geneesheer-directeur van dit instituut aangesteld.

Den 23sten Juli 1904 werd de Nederl. Vereeniging tot hulp aan lupuslijders te Amsterdam gegrondvest. Zij verleende geldelijken steun aan lupuslijders. Er kwamen vele aanvragen ter behandeling in van patiënten uit Noord-Holland, die dan in Rotterdam of Utrecht behandeld moesten worden. Daar deze behandeling wegens de bijkomstige reiskosten zeer bezwarend werd, verschaft de Nederlandsche Vereeniging tot hulp aan lupuslijders zich de noodige toestellen len voor een FINSSEN-inrichting en vond D. MUIJS bereid daarmee ten zijnen huize tegen overeengekomen voorwaarden lupuspatiënten te behandelen. Reeds na enkele jaren moest worden uitgezien naar uitbreiding. Daartoe voerde bovengemelde vereeniging onderhandelingen met den „Gemeentelijken Geneeskundigen dienst” te Amsterdam, met het gevolg, dat de toestellen der Vereeniging naar een gebouw van dezen „dienst” N. Prinsengracht 42, werden overgebracht, waar de geneeskundige leiding aan MUIJS en MENDES DA COSTA werd toevertrouwd. Laatstgenoemde verklaarde den 18den September 1911 in tegenwoordigheid van den wethouder dr. JOSEPHUS JITTA het nieuwe instituut geopend. Het instituut is sedert onafgebroken in bedrijf gebleven. De behandelingsgelegenheid is van 6 tot 10 patiënten per behandelingsuur toegenomen.

Naast de beide genoemde vereenigingen vormden zich in den lande nog talrijke andere, die de lupusbestrijding beoogden: in 1905 een comité te Zwolle, in 1906 een vereeniging te Groningen

(tot ondersteuning van lupuslijders in de drie noordelijke provinciën), in 1907 een vereeniging te Meppel en in 1908 een te Nijmegen. Aan een eigen RÖNTGEN- en FINSSEN-inrichting van dr. G. VAN SCHOUWEN te Heerenveen bleek het noodig, dat de patiënten op korten afstand van daar konden wonen. In 1909 werd hierin voorzien door de stichting van het pension „Violetta” te Heerenveen, waarvoor de middelen werden verschaft door een met dit doel opgerichte vereeniging „de vereeniging tot verschaffing van huisvesting aan lupuslijders”. Sedert het overlijden van dr. SCHOUWEN heeft deze vereeniging ook de behandeling in haar naam en statuten opgenomen en dr. VELTMAN de uitvoering toevertrouwd.

Een groot aantal artsen hebben zich in hun praktijk met lupusbehandeling volgens FINSSEN's methode bezig gehouden: dr. SEDEE te Utrecht, dr. BRUINSMA te Groningen, dr. VOORTHUIS te Apeldoorn, dr. CORNELISSEN te Deventer en nog velen meer.

Heden ten dage is de lupusbehandeling een bijzondere wetenschap geworden, die zóóveel kennis van de ziekte en van de bediening van het instrumentarium vereischt, dat zij door den enkeling nauwelijks kan uitgevoerd worden. Huidarts, chirurg, neus- keel en oorarts, oogarts, lichttherapeut moeten samenwerken om de beste kanzen van genezing te verkrijgen. Aan de plaatselijke worden algemeene bestralingen toegevoegd. Diathermie, radium, röntgenstralen dienen als hulp in bijzondere gevallen. Waar particulieren en gemeenten samenwerken aan het doel om de kostbare behandeling onder het bereik te brengen van de vaak on- of minvermogende lupuspatiënten, heeft het Rijk besloten om de vereenigingen ter bestrijding van den lupus te doen deelen in de subsidiën, die het voor den strijd tegen de tuberculose ter beschikking stelt.

Met dat al kunnen wij nog niet geheel tevreden zijn, want er zijn gevallen van lupus die ondanks de geboden hulp niet genezen, en gevallen van lupus gevolgd door tuberculose van inwendige organen. Laat ons inmiddels hopen, dat er een specifiek geneesmiddel tegen de tuberculose of wat nog verkieslijker is een middel ter voorkoming gevonden moge worden.

Mei 1924.